

ТҰТЫНУШЫНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫ ТЕОРИЯСЫ

Лекция 4

Сұрақтар

- Пайдалылық түсінігі. Шекті пайдалылықтың кему заңы.
- Тұтынушылар қалауы. Бюджеттік шектеу.
- Талғамсыздық қисығы. Тұтынушы тепе-теңдігі

Игіліктің пайдалылығы

Игіліктің пайдалылығы (utility) – оның қайсыбір қажеттілікті қанағаттандыру қабілеттілігі, яғни адамдардың нақты субъективті (жеке) қажеттіліктерін қанағаттандыратын қасиеттерінің бары

Пайдалылық сипаттамалары

Пайдалылықтың физикалық формасы жоқ. Ол тұтынушының санасында болады.

Пайдалылық әр қашан пайдалы бола бермейді

Пайдалылық әрқашан ұнамды, жағымды бола бермейді.

Пайдалылық пен қанағаттану екі түрлі ұғым.

Жалпы және шекті пайдалылық

- **Жалпы пайдалылық** – біртіндеп иеленген игілік бірліктерінің барлық жиынтығынан пайдалылықтардың жинақталған сомасы. Ол TU – total utility деп белгіленеді.
- Игіліктің қосымша (келесі) бірлігінен тұтынған жалпы пайдалылықтың өсімі **шекті пайдалылық** деп аталады.

Жалпы және шекті пайдалылық

$$TU = f(Q_A, Q_B, \dots, Q_Z),$$

где

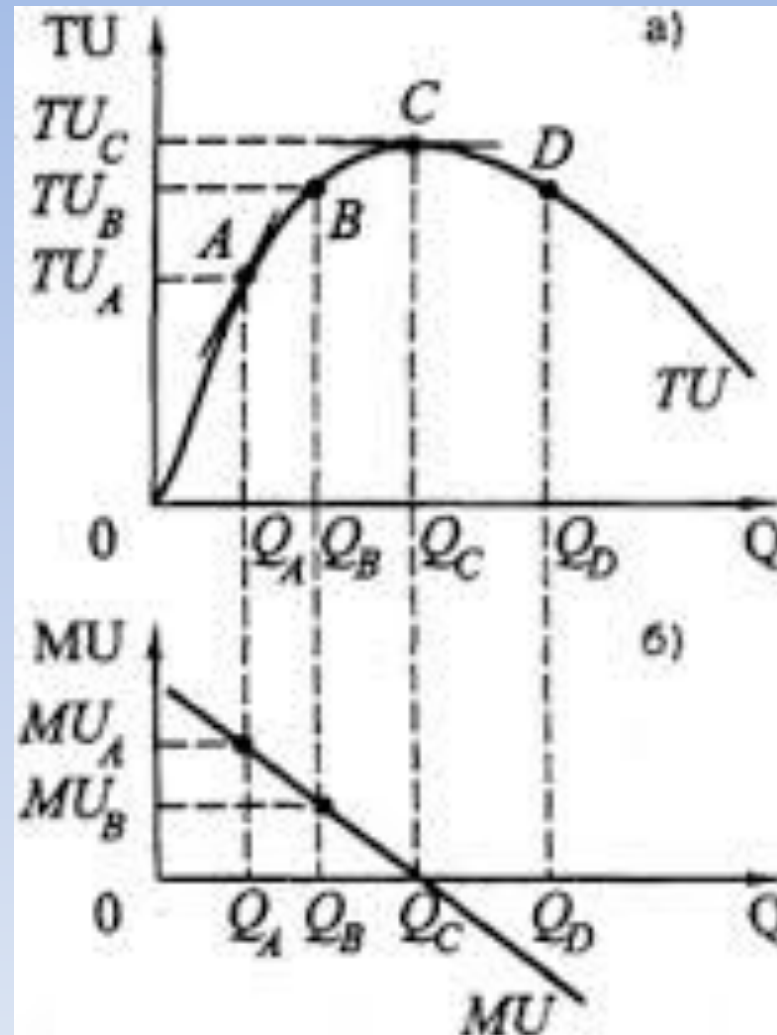
TU – жалпы пайдалылық

$Q_A, Q_B, \dots, Q_Z$ – тауарларды тұтыну (A, B, ..., Z) белгілі бір уақытқа сәйкес

$$MU = \Delta TU / \Delta Q; \quad MU = \partial TU / \partial Q.$$

Пайдалылық функциясы

- Пайдалылық функциясы – игілікті тұтынуы өскен сайын пайдалылықтың азаюын көрсететін функция: $U = f(Q_i)$, мұнда U – игіліктің пайдалылығы, Q_i – игіліктің келесі сандары

Шекті пайдалылықтың кему заңы

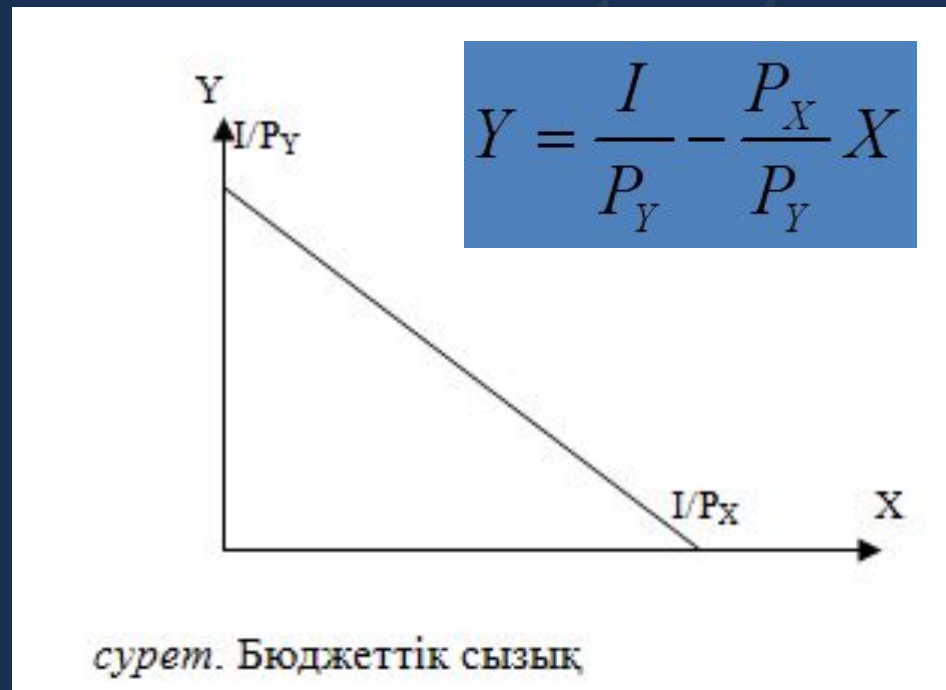
- Шекті пайдалылықтың динамикасы (даму, өзгеру барысы) *азаятын шекті пайдалылығы заңына* тәуелді:

игіліктің әр келесі бірлігінің, алдыңғыға қарағанда, қажеттілігі аздау, яғни игіліктің әр қосымша бірлігінің шекті пайдалылығы азаяды.

Бюджеттік шектеу

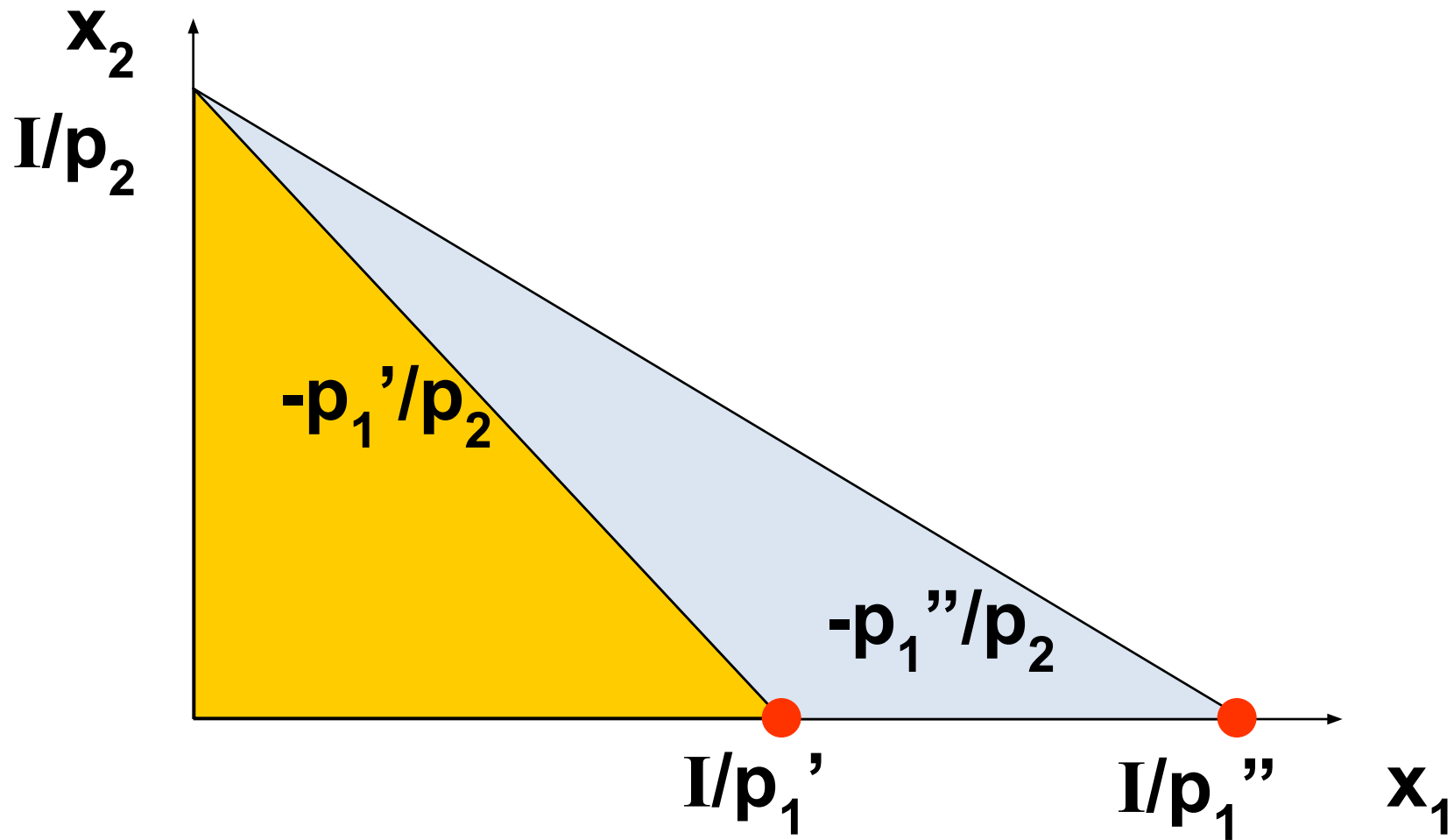
- тұтынушының қолы жететін тауарлар жиынтығын көрсететін сызық **бюджеттік сызық (бағалар сызығы)** деп аталады

Табыстың артуының нәтижесі

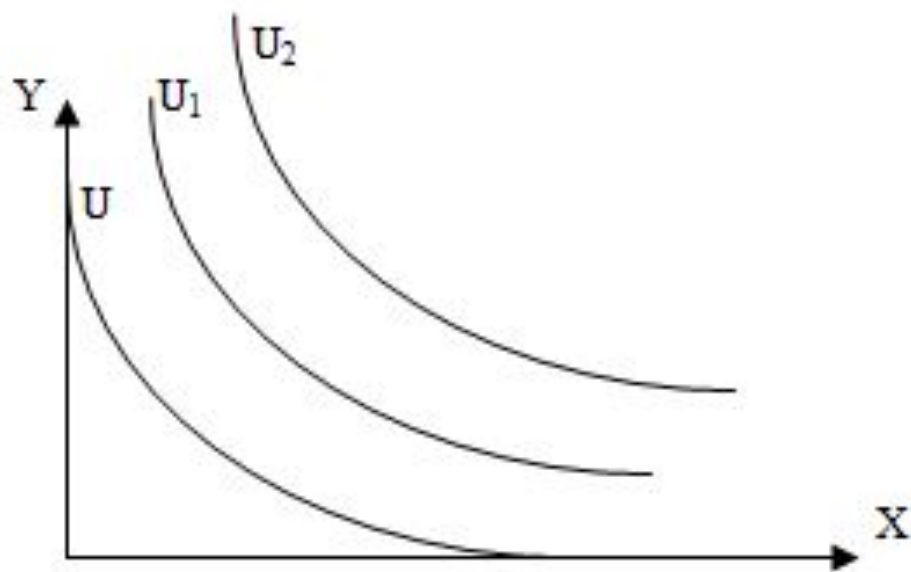
Баға өзгерісінің нәтижесі

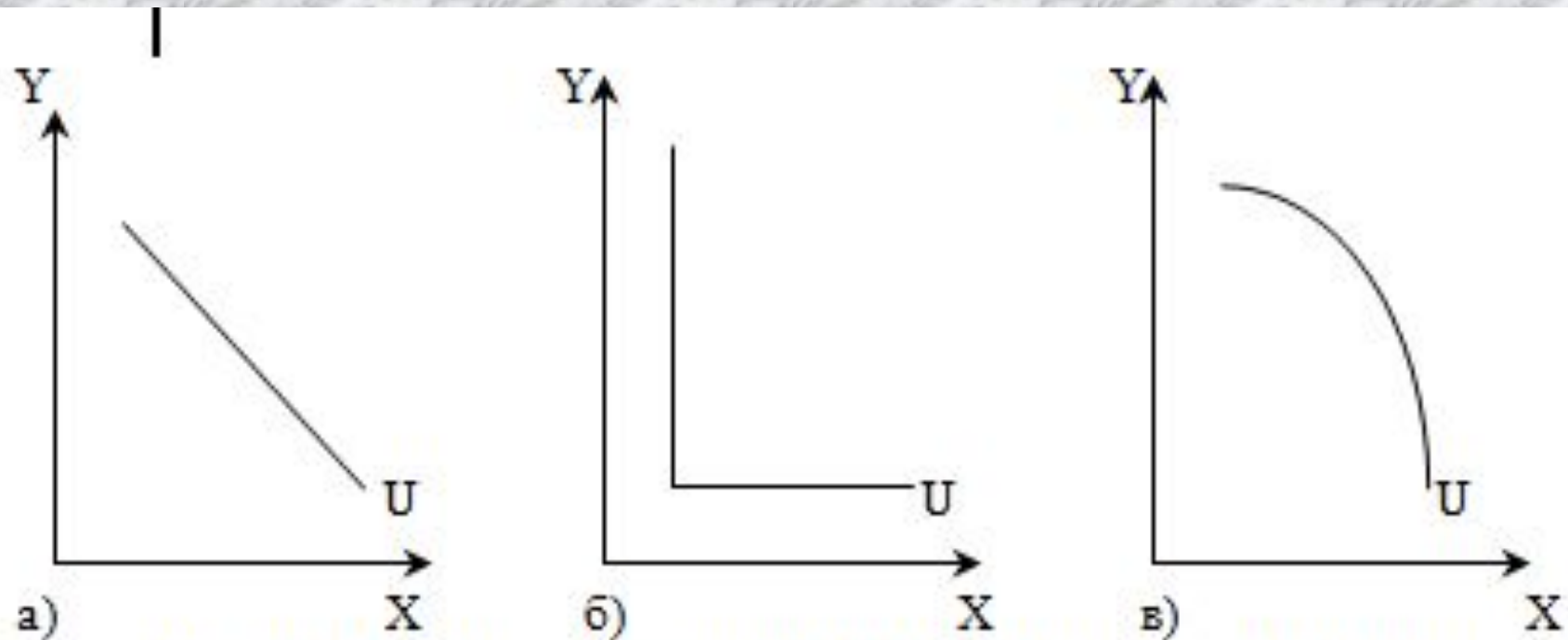
Талғамсыздық қисықтары

- **Талғамсыздық қисық сызықтары** – қисық сызық, оның әр нүктесінде 2 игіліктің жиынтығы бар, олардың пайдалылығы бірдей, сондықтан тұтынушыға қайсысын таңдаса да бәрібір.
- Талғамсыздықтың қисық сызықтары әрқашан теріс еңкішті болып, ешқашан қиылыспайды.

- **Талғамсыздық қисық сызықтарының картасы – тұтынушы талғаусыздығы қисық сызықтарының толық жиынтығы оның барлық ұнатымдарын көрсетеді**

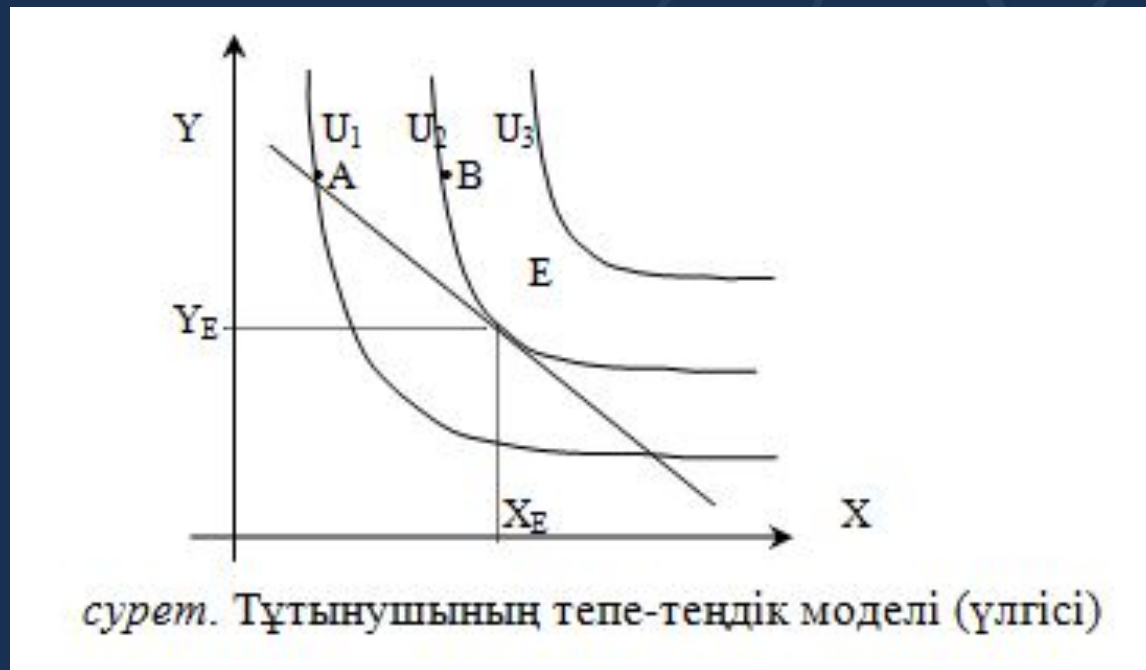
сурет. Талғаусыздық қисық сызықтарының картасы

сурет. Талғаусыздық қисық сызықтарының түрлері

Тұтынушының тепе-теңдігі

- Егер бюджеттік шектеу сызығын талғаусыздық қисық сызықтар картасына көшірсек, тұтынушының тепе-теңдік моделін (үлгісін) аламыз

- *Тұтынушы берілген бюджеттік шектеу жағдайында пайдалылығын максималдайды, егер екі игіліктің шекті пайдалылықтар қатынасы осы игіліктер бағасына қатынастарына тең болса.*

- $$MU_x / MU_y = P_x / P_y$$

- *Тұтынушылық мінез-құлық барлық бағалар мен табыстар бірдей өзгергенде өзгермейді.*
- *Тұтынушы мінез-құлқы үшін салыстырмалы бағалар мен нақты табыстар бірінші кезекті маңыздылыққа ие.*

$$\frac{MU_1}{P_1} = \frac{MU_2}{P_2} = \frac{MU_3}{P_3} = \dots = \frac{MU_n}{P_n}$$

- Бір игіліктің екіншісімен ауысу шамасын анықтау үшін алмастырудың шекті нормасы түсінігі пайдаланады – MRS (marginal rate of substitution).
- X игілігін Y игілігімен алмастырудың шекті нормасы – тұтынуды қамтамасыз етудің дәрежесі сол күйінде қалу шартымен Y игілігі тұтынуын 1-ге көбейту айырбасына оның тұтынуы қысқартылуға қажет X игілігінің саны.
- $MRS_{XY} = - \Delta X / \Delta Y$ $U = \text{const}$ жағдайында.

Үй тапсырмасы

- Алмастыру және табыс әсері
- Төмендегі есептерді шығару

Мысал 1

Берілгені

Комбинация	Ет (кг)	Ірімшік (кг)
А	4	0,5
Б	2,5	1
В	1,5	1,5
Г	1	2,5

- Алмастырудың шекті нормасын есептеңіз

Шешуі

	Q ет (кг)	Q ірімшік (кг)	
от А к Б	$2,5 - 4 = -1,5$	$1 - 0,5 = 0,5$	$-1,5 : 0,5 = -3$
от Б к В	$1,5 - 2,5 = -1$	$1,5 - 1 = 0,5$	-2
от В к Г	$1 - 1,5 = -0,5$	$2,5 - 1,5 = 1$	$-0,5$

Есеп 2

Кестені толтырыңыз:

Q	2	4	6	8	10
TU	10	16	18	18	13
MU					
AU					

Есеп 3

- Сіз асханада «Пепси» және «Фанта» сатып ала аласыз, бірақ 5 шөлмектен артық іше алмайсыз. Сіз сусындардың пайдалылығын төмендегі кестеге сай бағалайсыз. Пайдалылығыңызды максималдау үшін қай сусыннан қандай мөлшерде қолданасыз?

көлемі	Пайдалылық	
	«Пепси»	«Фанта»
1	15	10
2	28	19
3	38	25
4	46	28
5	51	30
6	55	31